

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

СТИЛЬ І ТЕКСТ

Випуск 14

2013

Свідоцтво про державну реєстрацію видане
Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.
Серія КВ № 4299 від 13 червня 2000 року

**Постановами ВАК України наукове видання затверджено
як фахове з філологічних наук та наук із соціальних комунікацій**

Голова редколегії
Володимир Різун, д-р філол. наук

Головний редактор
Наталія Шумарова, д-р філол. наук

Редакційна колегія:

Мамалига А. І., д-р філол. наук (заст. голов. ред.);
Пономарів О. Д., д-р філол. наук (заст. голов. ред.); **Гоян О. Я.**,
д-р філол. наук; **Сидоренко Н. М.**, д-р філол. наук; **Тимошик М. С.**,
д-р філол. наук; **Шевченко В. Е.**, канд. філол. наук

Відповідальний секретар
Ніна Вернигора

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка
№ 10 від 30 травня 2012 р.*

Стиль і текст : науковий збірник / за ред. В. В. Різун ; Інститут жур-
налістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – Вип. 14. – 309 с.

У збірнику вміщено матеріали, що присвячені проблемам функціо-
нування української мови в медійних текстах.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та журналістів.

Електронна версія наукового фахового видання передана до Національної біб-
ліотеки України імені В. І. Вернадського на депозитарне зберігання та для пред-
ставлення на порталі наукової періодики України.

Див.: <http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика України).

© Інститут журналістики, 2013

ЗМІСТ

Випуск 14 2013 рік

Слово редактора. *Н. П. Шумарова* 3

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Бабич Н. Сакралізація мовної практики
як спосіб морального оздоровлення суспільства 10

Каленич В. «Мовне питання»
на сторінках регіональної преси 18

Горбик Р. Мовна ситуація на сторінках української
розважальної преси другої половини 20-х рр. XX ст. 26

Жук О. Індуктивні та дедуктивні моделі
телевізійних текстів як форми соціальної комунікації 38

Шевченко Л. Полісемія мовна і полісемія мистецька 46

Савченко А. Явище омонімії
в термінології комп'ютерної галузі 58

Гаудіо С. Д. Італізми в українськомовних
ЗМІ Італії 66

Навальна М. Функціонування іменників
жіночої статі в мові інтернет-видання
«Українська правда» на початку XXI ст. 74

Мариненко І. Граматичні анормативи
в текстах сучасної політичної реклами 81

Гінзбург М. Традиційна українська форма
знахідного відмінка як засіб забезпечити
точність та однозначність фахових текстів 93

Мудра І. Мова як засіб маркетингу в пресі 102

Циховська Е. Американські pulp-журнали:
історія виникнення та причини популярності 108

СТИЛІСТИЧНІ КАТЕГОРІЇ

Патро-Куцаб М.
Риторичність похоронних промов
і посмертних спогадів (на прикладі панегіриків,
присвячених Алоїзію Фелінському) 119

Косинська Ю. Максим Рильський як редактор перекладу . . 129

Фроношук М. Мовний аспект діяльності
українських видавництв релігійної літератури 136

Нагорняк М. Емоційно знижена лексика
у прямоефірних радіопередачах
(за матеріалами програми «Ваша свобода»
української служби радіо «Свобода») 144

Михайлюта О. Елементи розважальності
в журналі «Український тиждень» 153

Волинець Г. Абревіатури в мові
сучасної української преси 159

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА

Балаклицький М. Книжкова рецензія як показник культури
читання (на матеріалі протестантських ЗМІ України) 166

Філіп Г. Способи переконування читача
в рецензіях мелодрам та еротичних фільмів 175

Клименко Н. Жанрово-стильові репрезентації
політичного контенту в текстах української періодики . . . 184

Сазонова Ю. Внутрішньожанрові типи інтерв'ю
в спортивній клубній пресі (на прикладі журналу «Шахтёр») . . 194

Ищенко О. Швидкий темп мовлення в телевізійному футбольному дискурсі (на матеріалі репортажів матчів УЄФА Євро–2012)	205
Бикова О. Комунікативні особливості вставлених конструкцій у мові сучасного пресового репортажу	213
Федоренко О. Потенціал невербальних засобів у творенні іміджу телеведучого	223
Ломоносова К. Система текстів малої форми в інтернет-виданнях для молоді	234
Філоненко Д. Науково-популярна періодика в Україні в умовах білінгвізму	242

КОНФЕРЕНЦІЇ

Мочарська Л. Розслідувальна публіцистика в Україні: становлення, мовностилістичні особливості	250
Огін З. Жанрова палітра щотижневого суспільно-політичного журналу «Український тиждень» в умовах інформаційного суспільства (на прикладі контенту видань за 2012 р.)	260
Лучик Ю. Маніпулятивне використання міжнародно-правової лексики та фразеології в матеріалах засобів масової інформації	270
Хархан І. Мистецька термінологія в текстах друкованих ЗМІ (на прикладі журналу «ART-Ukraine») . . .	278
Юшко В. Регулятивність експресивної лексики в текстах ЗМІ	287
Івашина А. Поетично-публіцистична роль дієслів говоріння в поетичних творах Ліни Костенко	294
Ренська Г. Редакційна політика українських телеканалів: мовленнєвий аспект (на прикладі каналів «Інтер», «СТБ», «1+1», «Перший національний» та «Новий канал»)	299

Традиційна українська форма знахідного відмінка як засіб забезпечити точність та однозначність фахових текстів

Показано, що форма знахідного відмінка на -а (-я) назв чітко окреслених неістот чоловічого роду однини II відміни у контекстах, які не виражають частинності, мети і тимчасовості користування, збереглася та природно відновилася в літературній мові попри штучні обмеження протягом майже 60 років. Доведено, що доцільно повернутися до активного її вживання у фахових текстах, щоб забезпечити їх точність і однозначність.

Ключові слова: фаховий текст, суб'єкт, об'єкт, прямо-перехідні дієслова, знахідний відмінок, родовий відмінок.

«Мова всіма своїми способами вимагає, щоб бути ясною»
І. Огієнко [1, 204]

Основними вимогами до фахових текстів є їхня точність та однозначність. У разі дотримання цих умов читач може без додаткових зусиль правильно сприйняти і зрозуміти думку автора. Істотно заважають цьому протилежні напрями психічних процесів під час складання та сприймання тексту, які детально описала видатна лінгвістка Н. Непийвода: «Автор, знаючи, яке слово в його реченні має основний зміст, дуже часто поспішає відразу ж написати саме це слово. Таким чином на початок речення потрапляють слова, що їх автор у внутрішньому мовленні логічно наголошує. А читач, навпаки, шукає логічно наголошене слово в кінці – або перед крапкою, або перед комою, якщо це межа між частинами складного речення. Така одна з особливостей сприймання писемного тексту. Ось і виходить суперечність між автором і читачем: автор говорить одне, а читач розуміє інше» [2, с. 38]. Отже, авторові фахового тексту треба подбати про те, щоб читач легко зрозумів написане, і тут у пригоді стає порядок слів у реченні.

У зв'язку з цим розгляньмо речення з **прямо-перехідними дієсловами**, які активно використовуються у фахових текстах. У таких реченнях дуже важливо чітко відрізнити **суб'єкт**, яким може бути як істота, так і неістота (див. прим. 1), від **об'єкта** (див. прим. 2), яким також може бути істота чи неістота. Порівняймо два варіанти речення з різним порядком слів:

1. *Практика підтвердила новітню загальну теорію.*
2. *Новітню загальну теорію підтвердила практика.*

Обраний варіант залежить від того, на чому хоче наголосити автор: перше речення підкреслює той факт, що практика підтвердила саме новітню загальну теорію, а не, скажімо, попередні емпіричні залежності, а друге – наголошує на тому, що новітню загальну теорію підтверджено саме практично, а не, наприклад, комп’ютерним моделюванням.

Як відомо, в українській мові порядок слів вільний, тобто члени речення не мають свого постійного, фіксованого місця [5, с. 301]. Проте зворотний порядок слів (*див.* прим. 3) доцільно застосовувати лише за умови, що читачеві легко відрізнити прямий додаток від підмета через різні відмінкові закінчення слова у знахідному та називному відмінках, що властиво, зокрема, іменникам жіночого роду.

Коли ж ідеться про іменники – назви неістот чоловічого роду однини II відміни, у яких закінчення називного і знахідного відмінків збігаються (*див.* прим. 4), постає неоднозначність. Наприклад, із речення «*Локомотив перекинув вагон*» важко зрозуміти, що перекинуло що. Однак багато читачів уважатимуть, що **семантичний суб’єкт** – *локомотив*, а **семантичний об’єкт** – *вагон*, оскільки слово *локомотив* стоїть на першому місці, а отже, позначає семантичний та граматичний суб’єкт. Щоб забезпечити точність та однозначність тексту, Н. Непийвода радить «у випадках, де важко розрізнити суб’єкт і об’єкт, ...вдаватися до так званого прямого порядку слів (спершу – суб’єкт, потім – об’єкт), щоб читач довго не думав, хто є хто» [2, с. 40]. Наприклад:

неправильно	правильно
резервуар заповнив газ	газ заповнив резервуар
висновок підтвердив результат	результат підтвердив висновок
декрет затвердив уряд	уряд затвердив декрет

Не відкидаючи цієї рекомендації, хочемо запропонувати інший спосіб, що ґрунтується на наявності двох форм знахідного відмінка назв неістот чоловічого роду однини у функції об’єкта: форми співвідносної з формою називного відмінка (перша форма), і форми із закінченням *-а*, співвідносної з формою родового відмінка (друга форма) [3, с. 67]. Основні тенденції розвитку цих форм викладено у працях І. Вихованця [3], [6], [7]. Їх також досліджувала В. Юносова [8, с. 56–70]. Сьогодні науковцям України стала доступна праця І. Огієнка [1, с. 200–241], видана ще 1969 р. і присвячена цьому питанню.

Мета статті – довести можливість і доцільність уживання у фахових текстах **форм знахідного відмінка із закінченням *-а* (*-я*) для назв чітко окреслених неістот чоловічого роду однини II відміни** у контекстах, які не виражають частинності, мети й тимчасовості користування.

У нашій роботі [9] наведено огляд виникнення та розвитку цих форм. Як відомо, будь-який іменник чоловічого роду однини II відміни має у знахідному відмінку форму з нульовим закінченням (далі – нуль-форму [9]), яка збігається з формою називного відмінка, наприклад: *бачу автобус, бінокль, будинок, вітер, декрет, документ, дощ, дуб, закон, лист, мороз, ніж, олівець, плуг, протокол, сніг*. Ця форма є найдавнішою. Згодом у назвах чітко окреслених неістот, тобто охоплюваних зором речей, деталей, частин тіла, різних мір, місяців, днів тижня тощо [5, с. 301], виникла друга **змістово еквівалентна** форма із закінченням **-а (-я)** (далі – А-форма [9]), наприклад: *бачу автобуса, бінокля, документа, дуба, листа, ножа, олівця, пальця, плуга*. Ця А-форма знахідного відмінка збігається **здебільшого** з формою родового відмінка тих самих іменників, якщо остання має закінчення **-а (-я)** [10, с. 51].

У своїй праці [6] І. Вихованець довів, що в словосполучках *читаю листа й узяв бінокля* вжито знахідного, а не родового відмінка, тимчасом як у *нема листа та нема бінокля* – саме родового. Річ у тім, що «в реченні з однаковою синтаксичною будовою іменники різних родів мають той самий відмінок» [6, с. 94]. Тому, замінивши іменник чоловічого роду іменником жіночого або середнього, можна легко з'ясувати відмінок. Отже, з прямо-перехідними дієсловами *читаю* й *узяв* маємо знахідний відмінок (бо *читаю книжку, узяв крісло*), а в заперечній конструкції – родовий (бо *нема книжки, нема крісла*) [6, с. 93].

На думку вчених, виникнення А-форми спричинила саме **потреба розрізняти форми підмета і прямого додатка**, які через фонетичні зміни здавна збігалися [8, с. 56–57]. Спочатку вона виникла для назв істот і повністю замінила для них архаїчну нуль-форму. Згодом А-форма почала за аналогією заступати нуль-форму в назвах чітко окреслених неістот чоловічого роду II відміни, форма родового відмінка яких закінчується на **-а (-я)** [1, с. 201–203].

Складніша ситуація з іменниками чоловічого роду однини II відміни, які в родовому відмінку закінчуються на **-у (-ю)**. Зазвичай це назви **нечітко окреслених** предметів, що їх не можна охопити зором, які не мають чітких меж, збірні поняття, території, речовини, явища, почуття, дії, стани, ознаки, ігри, абстрактні поняття тощо [5, с. 301]. Загалом такі іменники мають лише нуль-форму знахідного відмінка, оскільки, як уважає І. Вихованець, «форми із закінченням **-у** не проникли в знахідний відмінок саме через те, що не могли спертися на паралель у назвах істот» [7, с. 33]. І. Огієнко зазначає, що процес заступання в українській мові нуль-форми А-формою «дуже частий і дуже сильний, і він усе побільшується. І тому він часом вривається і до тих слів, які нормально мають у родовому **-у**» [1, с. 239]. Іменників,

які в родовому відмінку закінчуються на **-у (-ю)**, за аналогією вживають у **чітко окресленому значенні** в А-формі, наприклад: *скінчив університет або скінчив університета, читав декрет або читав декрета* тощо (тут і далі в цитатах і прикладах виділення наші. – М.Г.) [10, с. 51], оскільки закінчення **-а (-я)** «має властивість уконкретнювати та індивідуалізувати» [11, с. 44]. Назви речей зовсім неформлених (збірних, абстрактних) можуть мати у знахідному відмінку форму **-а (-я)** тільки в значенні персоніфікації: *спитав вітра, покликав мороз* тощо [10, с. 51].

З огляду на викладене вище термінологічно правильно називати цю другу форму знахідного відмінка саме А-формою. Такий термін повністю відповідає позначуваному поняттю і чітко показує, що, по-перше, форма знахідного відмінка може мати тільки закінчення **-а (-я)** незалежно від закінчення родового відмінка, а по-друге, що в усіх розглянутих нами конструкціях з прямо-перехідними дієсловами маємо знахідний, а не родовий відмінок.

Сьогодні ніхто не заперечує, що «у розмовному мовленні та в різних жанрах художньої літератури обидві форми звичні», проте чомусь роблять висновок, що в «науковому й офіційно-діловому стилях родовий у функції знахідного не вживається» [8, с. 70]. Наведені в нашій роботі [9] численні приклади з фахових, зокрема ділових, наукових і навчальних, текстів «золотого десятиріччя» спростовують цей висновок. Даємо ще деякі приклади.

Приміром, вислови, що стосуються листування, подано в академічному словнику за редакцією А. Кримського та С. Єфремова [12] саме в А-формі: *написати листа кому; надписати листа; вкласти листа в ко(н)верт; віднести цього листа на пошту; послати кому листа поштою; приставити (віддати, принести, привезти) листа, кому (куди) призначено; одержати (дістати, відібрати) листа; повідомте мене, що одержали листа; пропоную (наказую) вам негайно, одержавши цього листа, вийти до...; відповідаючи на листа вашого* тощо. Так само вжито А-форми і в деяких термінологічних сполуках: *законопроєкта змінено; законопроєкта подано на затвердження до Раднаркому; ухвалювати, ухвалити проєкта; Дав заставного листа на хату; Жінка має право вимагати розлучного листа за леда-слово; Академія присудила за Грінченкового словника нагороду* тощо.

У Словнику правничої мови [13] подано такі юридичні словосполучення: *анатомувати, патрати, розтинати, розчиняти трупа* (с. 3); *заводжувати (заводити) закона* (с. 11); *розтягти, розчиняти (трупа)* (с. 19); *розпечатувати, розпечатати (листа)* (с. 19); *послати листа з посланцем, з нарочним* (с. 76); *долучати до прзву документа*

(с. 151); *писати, списати (протокола)* (с. 190); *скласти (списати) акта на місці* (с. 190); *скласти проєкта* (с. 190).

Відомий український правознавець й історик М. Василенко (1866–1935) ужив у назві своєї праці, яка вперше вийшла 1926 р. в *Записках Соціально-Економічного Відділу УАН* і перевидана 2006 р. [14], саме А-форми: «Як скасовано Литовського Статута».

У нашій статті [9] подано численні приклади з мовознавчих праць О. Курило, Є. Тимченка, С. Смеречинського та інших. Найпоказовішим з них є такий: *Підносить прикметника й прийменник, коли його повторити і перед речівником, і перед прикметником...* [15, с. 141]. Щоб логічно наголосити підмет *прийменник*, авторка вдалася до зворотного порядку слів. Якщо ж поставити прямий додаток *прикметник* у нульформі, речення взагалі стане малозрозумілим, бо важко буде відрізнити прямий додаток від підмета.

На початку 30-х рр. ХХ ст. у Радянській Україні почався «наступ» на ті особливості української мови, які відрізняли її від російської. Однією з них була А-форма знахідного відмінка. Проте А-форма під час «золотого десятиріччя» настільки узвичаїлась, що її спочатку де-не-де вживали навіть «борці з націоналістичним шкідництвом». Наприклад, у своїй сумнозвісній статті «Викоренити, знищити націоналістичне коріння на мовному фронті» А. Хвиля, зокрема, писав: «Отже, потрібно: ... ж) видати спеціального документа, який би всі ці питання всебічно охопив і забезпечив цілковитий дальший розвиток української радянської культури на мовному фронті дійсно більшовицькими шляхами, так, як вчив нас Ленін, як цьому вчить нас тов. Сталін» [16, с. 130].

Після введення «Українського правопису» 1933 р. А-форму було суттєво обмежено і через це у фахових текстах, де потрібно було поставити семантичний об'єкт перед семантичним суб'єктом, почали активно вживати неприродних для української мови пасивних конструкцій з дієсловами на *-ся*. Наприклад, замість природного українського вислову *вала обробляє різець, вироблений з...*, де семантичний суб'єкт *різець* – підмет, а семантичний об'єкт *вал* – прямий додаток в А-формі, почали писати *вал обробляється різцем, виробленим з...*, де семантичний об'єкт *вал* став підметом, а семантичний суб'єкт *різець* – додатком в орудному відмінку. Щоб показати напрям технологічного процесу (саме *різець обробляє вал*, а не навпаки), прямо-перехідне дієслово *обробляти* замінено його пасивною формою на *-ся*.

Проте суто українська А-форма збереглася і в наш час почала природно відновлюватися. Скажімо, її можна побачити в окремих сучасних фахових текстах, а також іноді в чинних українських нормативних документах.

Наприклад, в українському перекладі другого видання фундаментальної праці провідного американського словникаря Сидні І. Лендау (Sidney I. Landau) [17] ужито значної кількості А-форм не тільки від назв побутових предметів: *зняти капелюха* (с. 177); *кидає молота сильно* (с. 208); а й від наукових термінів: *дав у першому виданні показника індоєвропейських коренів* (с. 101); *купити книжку, компакт-диска чи електронний доступ* (с. 103); *подає такого реєстра* (с. 113); *якщо префікса означено в тому самому сенсі* (с. 118); *він має подивитися ключа до вимови* (с. 125); *може допомогти означити терміна* (с. 209); *проаналізувати цитатну картотеку чи корпуса* (с. 212); *створити справді високоякісного словника неможливо* (с. 216); *коли написано кожного зразка* (с. 289); *дати комусь право правити текста* (с. 307); *просто відмовляються розглядати запита* (с. 324); *складає списка* (с. 332); *скласти графіка роботи* (с. 338); *спочатку використовувала правописника* (с. 423).

У п. 4.6 чинного нормативно-правового акта [18] читаємо: *Такий суб'єкт направляє до Міністерства юстиції України відповідного (що?) листа, підписаного керівником ... і далі: Якщо протягом доби після підписання (чого?) листа про повернення нормативно-правового акта на доопрацювання його не буде отримано уповноваженим працівником суб'єкта нормотворення, Міністерство юстиції України може відправити (що?) листа поштою*. В останньому прикладі двічі вжито терміна *листа*: перший раз це родовий відмінок, а другий – це А-форма знахідного відмінка.

На сайті http://nkrzi.gov.ua/uk/activities_nkrzi/ruling2012/1347950305/ Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, розміщено її рішення від 14.09.2012 № 460, у п. 2 якого вжито саме А-форми: *Департаменту регулювання та ліцензування в установленому порядку направити листа до Міністерства оборони України з позицією НКРЗІ*.

Отже, попри штучні обмеження протягом майже 60 років, у сучасній українській літературній мові А-форма активізувалася. З огляду на це маємо всі підстави використовувати її у фахових (зокрема ділових, наукових, науково-популярних, навчальних) текстах. Адже недоцільно протиставляти фахову мову мові художньої літератури та засобів масової інформації, вводячи штучні, нічим не обґрунтовані обмеження на природні українські засоби висловлювання, які змушують авторів уживати невластивих українській мові пасивних конструкцій з дієсловами на -ся. Зокрема, А-форма особливо доречна, коли потрібно відмежувати підмет від прямого додатка, а також у контекстах для забезпечення мелодійності фрази (вживання закінчення -а на стику приголосних чи в разі нагромадження приголосних) [7, с. 33].

Безумовно, «зловживати формою знахідного відмінка на **-а (-я)** не варто» [6, с. 95]. Приміром, не бажано використовувати А-форми знахідного відмінка поряд зі звичайною формою іменника в родовому відмінку або вживати поряд дві А-форми знахідного відмінка, адже збіг однакових закінчень **-а (-я)** заважатиме правильно зрозуміти текст. У таких випадках доцільно використовувати нуль-форму знахідного відмінка [8, с. 63–64]. Наприклад:

неправильно	правильно
<i>відрізнати суб'єкта</i> (знахідний відмінок) <i>від об'єкта</i> (родовий відмінок)	<i>відрізнати суб'єкт</i> (знахідний відмінок) <i>від об'єкта</i> (родовий відмінок)
<i>дати примірника</i> (знахідний відмінок) <i>словника</i> (родовий відмінок)	<i>дати примірник</i> (знахідний відмінок) <i>словника</i> (родовий відмінок)
<i>зрубати дуба</i> (знахідний відмінок) <i>під кореня</i> (знахідний відмінок)	<i>зрубати дуба</i> (знахідний відмінок) <i>під корінь</i> (знахідний відмінок)

Висновки:

1. Форма знахідного відмінка із закінченням **-а (-я)** для назв чітко окреслених неістот чоловічого роду однини II відміни у контекстах, що не виражають частинності, мети й тимчасовості користування, постала свого часу через потребу відрізнати підмет від прямого додатка в реченнях із прямо-перехідними дієсловами й є однією зі специфічних ознак синтаксису сучасної української мови.

2. Ця А-форма природно збереглася у живому мовленні й відновлюється в сучасній літературній мові попри штучні обмеження протягом майже 60 років.

3. Доцільно активно вживати А-форми у ділових, наукових, науково-популярних і навчальних текстах, оскільки саме вона забезпечує точність і однозначність речень із прямо-перехідними дієсловами, бо сприяє чіткому розмежуванню підмета і прямого додатка та дає змогу уникати неприродних для української мови пасивних конструкцій з дієсловами на **-ся**.

Примітки

Примітка 1. **Істоти** та **неістоти** – це два розряди об'єктів позамовної дійсності, назвами яких у мові є іменники, протиставлені один одному за граматичними ознаками. **Істоти** – це живі створіння (люди, представники тваринного світу, включаючи й найпростіших), а **неістоти** – усі інші предмети і явища. У граматиці розрядам **істот** і **неістот** відповідає категорія **істот/неістот**, а «розрізнявальним... засобом слугує формально-морфологічна диференціація знахідного відмінка» [3, с. 97–98]. Як відомо, граматичний поділ іменників на **істоти/неістоти** частково не збігається з природознавчим поділом об'єктів позамовної дійсності на живі та неживі. Наприклад, до морфологічної категорії **істот** належать також

назви померлих (*покійник, мрець*), міфічних створінь (*відьма, лісовик*), деяких страв (*індик, оселедець, рак*), шахових фігур, карт (*ферзь, валет*), а до неістот – назви рослин (*дуб, жито, ячмінь* тощо), сукупностей людей і тварин (*загін, народ, натовп, полк, стадо, товариство, череда, юрба* тощо).

Примітка 2. Суб'єкт (від лат. *subjectum*, букв. підкладене) та об'єкт (від лат. *objectum* – предмет) – це семантичні та граматичні категорії. Семантичний суб'єкт означає істоту чи неістоту, про які повідомляють у реченні, а семантичний об'єкт – істоту чи неістоту, на які спрямований процес (дія або стан), що його (її) звичайно подають дієсловом. Граматичні суб'єкт і об'єкт як формальні категорії синтаксису зазвичай називають підметом та прямим додатком відповідно [4, с. 422, 660–661].

Примітка 3. За прямого порядку слів у простому реченні зазвичай першим стоїть підмет, другим – присудок, а після присудка – прямий додаток; узгоджене означення стоїть перед, а неузгоджене – після означуваного слова; обставини способу дії, міри і ступеня стоять перед присудком. Інший порядок слів називають зворотним [5, с. 301].

Примітка 4. Іван Огієнко вважав, що «десь ще в праслов'янській добі, в мові давньо-слов'янській знахідний відмінок (акузатив або коротко – А) іменників чоловічого роду втратив у одинці своє окреме від відмінка називного (коротко – Н) закінчення, чому тепер ані одна слов'янська мова не має його... Це відразу поставило мову в дуже скрутне положення, бо мова завжди свідомо прямує до повного й легкого розрізнення (диференціації) всіх відмінків їх закінченнями. Справді, коли трапилося, що Н і А мають зовсім однакову форму, тоді це викликає часте непорозуміння і в нашій мові, бо ми не можемо відразу й без надуми знати, де саме маємо підмета (суб'єкта), а де прямого предмета (об'єкта)» [1, с. 200].

1. Огієнко І. Наша літературна мова / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2011. – 356 с.

2. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови / Наталія Непийвода. – К. : Українська книга, 1998. – 240 с.

3. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика укр. мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; за ред. Івана Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.

4. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (спів-голова), М. П. Зяблюк та інші. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Укр. енцикл., 2004. – 824 с.

5. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2003. – 640 с.

6. Вихованець І. Р. Родовий чи знахідний відмінок? / І. Р. Вихованець // Культура слова. – 1989. – Вип. 37. – С. 93–95. – Режим доступу: <http://www.kultura.mov.org.ua/KM/pdfs/Magazine37-24.pdf>

7. Вихованець І. Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1971. – 120 с.

8. Юносова В. О. Варіантність відмінкових закінчень іменників у сучасній українській літературній мові / Валентина Юносова. – К. : Знання України, 2003. – 126 с. – Режим доступу: http://bdpu.org/philological_faculty/Ukr_mova/Yu_nosova/monografiya.pdf.

9. Гінзбург М. Про форми знахідного відмінка в українських фахових текстах / Михайло Гінзбург // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 29–40.

10. Синявський О. Норми української літературної мови / Олекса Синявський. – Львів : Українське видавництво, 1941. – 363 с.

11. Матвієнко О. Назовна та родова форма знахідного відмінка / О. Матвієнко // Збірник державних центральних курсів українознавства. – Х. : Радянська школа, 1930. – Вип. 3. – С. 43–56.

12. Російсько-український словник (1924-33) / За ред. А. Кримського та С. Єфремова. – Електронна версія, 2007. – Режим доступу: <http://r2u.org.ua/>.

13. *Російсько-український словник правничої мови. (Понад 67.000 слів) / Праця Правничо-Термінологічної Комісії при Соціально-Економічному Відділі Академії Наук ; Гол. ред. акад. А. Ю. Кримський. УАН. Збірник Історико-Філологічного відділу, № 41. – К. : Друкарня УАН, 1926. – 228 с.*

14. *Василенко М. П. Як скасовано Литовського Статута (з історії кодифікації західно-руського та українського права) / М. П. Василенко // Вибрані твори [у 3-х т.]. – К. : Юридична думка, 2006. – Т. 2 : Юридичні праці. – С. 286–354.*

15. *Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с. (передрук видання 1925 р.)*

16. *Українська мова у ХХ сторіччі : історія лінгвоциду : Док. і матеріали / Упоряд. : Лариса Масенко, Віктор Кубайчук, Оріся Демська-Кульчицька. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.*

17. *Сидні І. Лендау. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії / Сидні І. Лендау ; Пер. з англ. Ольги Кочерги. – К. : К.І.С., 2012. – 480 с.*

18. *Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації // Затв. наказом Мін'юсту України від 12.04.2005 № 34/5 (з останніми змінами згідно з наказом Мін'юсту України № 2035/5 від 25.08.2011) – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.*

Подано до редакції 07. 04. 2013 р.

Ginzburg Mykhailo.

The traditional Ukrainian accusative form as the means to ensure accuracy and clarity of professional texts.

It is shown that the form of the accusative case on **-а (-я)** of the names of clearly defined inanimate objects of masculine singular II declension in contexts that do not express partitivity, purpose and temporary use, is preserved and naturally restored in the literary language despite the artificial restriction for about 60 years. It is advisable to return to its active use in professional texts in order to avoid passive constructions with verbs on **-ся**, which are unnatural for Ukrainian language, and to ensure the accuracy and clarity of the sentences with direct transitive verbs owing to explicit discrimination between the subject and the direct object.

Keywords: professional text, subject, object, direct transitive verbs, accusative case, genitive case.

Гинзбург Михаил.

Традиционная украинская форма винительного падежа как средство обеспечения точности и однозначности профессиональных текстов.

Показано, что форма винительного падежа на **-а (-я)** названий четко очерченных неодушевленных предметов мужского рода единственного числа II склонения в контекстах, которые не выражают партитивности, цели и временного использования, сохранилась и естественно восстановилась в литературном языке несмотря на искусственные ограничения в течение почти 60 лет. Целесообразно вернуться к активному употреблению этой формы в профессиональных текстах, чтобы избежать несвойственных украинскому языку пассивных конструкций с глаголами на **-ся** и обеспечить точность и однозначность предложений с прямо-переходными глаголами благодаря явному различию подлежащего и прямого дополнения.

Ключевые слова: профессиональный текст, субъект, объект, прямо-переходные глаголы, винительный падеж, родительный падеж.

Наукове видання

СТИЛЬ І ТЕКСТ

Щорічний науковий збірник

Випуск 14

2013 рік

Електронна версія видання:

<http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика України)

<http://www.journ.univ.kiev.ua/> (Інститут журналістики)

<http://journalib.univ.kiev.ua/> (Бібліотека Інституту журналістики)

Над випуском працювали:

Редактор **Марина Слов'янова, Наталя Бабійчук**

Редактор англійських текстів **Наталя Ващенко**

Коректор **Наталя Бабійчук**

Технічний дизайн **Олени Задорожної**

Комп'ютерне редагування та верстка **Олени Задорожної**

Технічний редактор **Вікторія Шевченко**

Художній редактор **Олена Поліщук**

Підписано до друку 20. 06. 2012 р.
Формат 60x84/16. Друк трафаретний.
Обл.-вид. арк. 11,0
Ум. друк. арк. 10,46
Наклад 500 прим.

Адреса редакції:
04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут журналістики,
кімн. 103-А.
Тел.: 481-45-48;
факс 483-09-81,
e-mail: vydav_grup@ukr.net